

„Příčina“ - jak ji poznat?

Pojetí příčinnosti je nerozlučně spjato s předpokladem, že příčina časově i obsahově předchází následku (následkům). Proto je třeba se tázat, co se stane s příčinou, která už vyvolala následek. Přechází snad příčina do následku? Nebo zůstává nadále příčinou, i když vyvolala následek? Co to vlastně je, minulá – a tedy už aktuálně nejsoucí – příčina? A jaký je vůbec vztah mezi příčinou a následkem? Pokud je následek totožný s příčinou, jde o pouhou setrvačnost. Je-li však následek něčím jiným, než byla příčina, jak je možné, aby příčina byla příčinou něčeho jiného, od ní odlišného? (Viz Hume.) A pak je tu jeden velký problém navíc: pokud je mezi příčinou a následkem nějaký rozdíl, vzniká otázka, jak je možno poznat příčinu jako příčinu? Pokud je příčina ještě pouhou příčinou – a tedy bez následku z ní vyplynulého – není z ničeho patrné, že jde o příčinu. Ale pokud můžeme poznat následek, příčina už je nutně minulostí, takže ji už poznat přímo nemůžeme. Z toho je vidět, že ani příčinu, ani následek nemůžeme poznat (rozpoznat, zjistit atd.) jako takové přímo, nýbrž jen ve srovnání, a to ve srovnání dvou nesoučasností. A protože – jak už řečeno jinde – jen výjimečně jde (a možná dokonce nikdy nejde – vždyť jde o pouhou myšlenkovou konstrukci!) o pouhou dvojici: jedna příčina – jeden následek, takže každý následek má více příčin a každá příčina má více následků, vidíme, že tzv. kauzalita je přinejmenším vysoce komplikovaná záležitost, hodná přinejmenším dalších analýz (i po všech těch, o nichž už psal David Hume). Všechno to ukazuje na nutnost nějaké nové perspektivy, mnohem vážně počítající s časem a s děním. Zkrátka a dobře, nejlépe bude začít s novou, zcela odlišnou myšlenkovou konstrukcí, totiž s „událostí“ jako myšlenkovým (intencionálním) modelem.

(Písek, 151004-1.)